

הרב חיים דרוקמן

הקץ המגולה

א. סימני הקץ המגולה
ב. הארץ מחכה לבניה
ג. 'ברכת השנים' וברכת 'קבוץ גלויות'

א. סימני הקץ המגולה

"ואמר רבי אבא: אין לך קץ מגולה מזה שנאמר: 'ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא' (יחזקאל ל"ו, ח)"
(סנהדרין צ"ח, ע"א).

רבי אבא מתאר לנו את הסימן המובהק לקץ המגולה של סוף הגלות ותחילת הגאולה. כשתתקיים נבואתו זו של יחזקאל בדבר נתינת הפירות בעין יפה, לעם ישראל שישוב לארצו - זהו הקץ המגולה. כך מבאר רש"י:

"כשתתן ארץ ישראל פרותיה בעין יפה אז יקרב הקץ, ואין לך קץ מגולה מזה"

(שם, ד"ה "מגולה מזה").

על דבריו אלה של רבי אבא אין חולק ומערער, אך אנו מבקשים לשאול: מה מקור דבריו? מנין לו שזהו הסימן המובהק לתום הגלות ולראשית הגאולה?
מבאר המהרש"א:

"לפי שכל זמן שאין ישראל על אדמתם אין הארץ נותנת פירותיה כדרכה, אבל כשתחזור ליתן פירותיה - זהו קץ מגולה..."

(שם).

ב. הארץ מחכה לבניה

מקור הדברים בפסוק בפרשת בחוקותי, המובא בתוך פסוקי העונשים:

"וואם לא תשמעו לי... והשמתי אני את הארץ ושממו עליה אויביכם הישבים בה"

(ויקרא כ"ו, י"ד-ל"ב).

במבט ראשון מדובר כאן בעונש מן העונשים. בא רש"י ופוקח את עינינו להבנה מחודשת בפסוק זה:

"והשמתי אני את הארץ - זו מדה טובה לישראל, שלא ימצאו האויבים נחת רוח בארצם שתהא שוממה מיושביה".

(רש"י, שם)

מה שנראה היה, אפוא, כקללה, היא עבורנו דוקא ברכה, שמשמעותה: כל זמן שאנחנו לא נשב על אדמתנו - גם אויבינו לא יוכלו ליישב אותה. מקורם של דברי רש"י אלו הוא בספרא (בחוקות י', א'), שם מסרו לנו חז"ל מידע מוקדם, כבר בימי חורבן בית המקדש¹: שכשאנחנו לא נהיה בארץ - היא תהיה שוממה ואויבינו לא יוכלו ליישב אותה.

הרמב"ן, שחי כאלף שנים אחרי החורבן, ובעצמו עלה לארץ וראה במו עיניו את שוממותיה, קובע שבדיוק כך היה, ואלה דבריו:

"מה שאמר בכאן 'ושממו עליה אויביכם' היא בשורה טובה מבשרת בכל הגלויות, שאין ארצנו מקבלת את אויבינו, וגם זו ראייה גדולה והבטחה לנו. כי לא תמצא בכל הישוב ארץ אשר היא טובה ורחבה ואשר היתה נושבת מעולם והיא חרבה, כמוה, וכולם משתדלים להושיבה ואין לאל ידם".

(ויקרא כ"ו, ט"ז)

יושם לב לניסוח של הרמב"ן - "אין ארצנו מקבלת את אויבינו" - המתייחס לארץ-ישראל כאל אישיות, משל היה מדובר באדם המקבל על פי רוב את אורחו במאור פנים, אבל ארץ-ישראל אינה כן: היא סוגרת את עצמה ואיננה מקבלת את אויבינו.

ארץ-ישראל איננה המקום היחיד על פני כדור הארץ שנחרב במהלך הדורות מסיבות שונות, אך רק בה לא צלחו נסיונותיהם של אנשים ליישבה מחדש.

שמא תאמר: לא היה לה מי שירצה ליישב אותה? משיב על כך הרמב"ן: "וכולם משתדלים להושיבה ואין לאל ידם". יצוין, כי בזמן שארץ ישראל עמדה בשממונה יושבו חלקים חדשים בעולם כמו אוסטרליה ואמריקה, ומאידך - המקום שהפך במרוצת הזמן קדוש לכל הדתות הגדולות נשאר בשממונו, חרף שאיפותיהן של אומות רבות לתקוע בו יתד.

רבנו בחיי, שכתב את פירושו לפני כשבע מאות שנה, עומד על אותו עקרון ממש, אך מוסיף לו נקודה משמעותית:

"...ומזה אמר שאף היושבים בה ינהגו שממה עליה, שלא יבנו עליה חומה ומגדל, וכל האומות ישתדלו לבנותה ואין להם כח, ויש בזה סימן

¹ דאמר ר' יוחנן: סתם מתניתין - ר' מאיר, סתם תוספתא - ר' נחמיה, סתם ספרא - ר' יהודה, סתם ספרי - ר' שמעון, וכולהו אליבא דר"ע. (סנהדרין פ"ו, ע"א).

גדול לישראל, שמיום שחרבה לא קבלה אומה ולשון, ולא תקבל עד שישובו אפרוחיה לתוכה..."

(ויקרא כ"ו, ל"ב)

יש כאן תיאור מופלא של הארץ הממתינה לבניה שישובו אליה. אנו מכירים ציפורים הנאמנות לקן שלהן, אבל איננו מכירים קן שנשאר נאמן לציפורים שלו!

כדאי לשים לב לביטוי המיוחד "חומה ומגדל", בו משתמש רבנו בחיי לציין את השממה - "שלא יבנו עליה חומה ומגדל". ואילו אנו, עם שובנו לארץ, היתה תקופה שנקראה "חומה ומגדל", ובדרך זו יישבנו מחדש את ארצנו.

שבע מאות שנה אחרי שנכתבו דברי רבנו בחיי אנו יכולים להעיד שכך בדיוק היה. עד שחזרנו לארץ היא היתה ארץ-מדבר, לרבות ההשלכות הכרוכות בכך, כולל מחלות.

פרופסור אנגלי בשם ג'ון פוסטר דוסון, כתב לפני מאה וחמש עשרה שנה:

"עד היום הזה לא הצליחה שום אומה להתבסס בארץ-ישראל. שום אחדות לאומית ושום רוח לאומית לא קנו להם אחיזה שם. אותו ערב רב של שבטים מדולדלים שישובו בה החזיקו בה רק כאריסים סתם, כבעלים עראיים, שכפי הנראה בעליל הם מחכים לאלה הזכאים לבעלות קבע על האדמה".

("אדמת מריבה", עמ' 113).

מה מרתק לשמוע תיאור מציאותי כזה, עדות מפי מתבונן חיצוני שאינו יהודי, שארץ ישראל מחכה לבעלים האמיתיים שעתידיים לחזור, ממש כפי שתואר בדברי רבותינו.

בכך נסגר המעגל, שפתחנו בדברי ר' אבא על סימני הקץ המגולה. בררנו שדבריו מבוססים על מציאות שאנו ראינו בעינינו, שכל זמן שלא היינו פה, הייתה ארץ-ישראל כמדבר וריחפה עליה קללת השיממון; ואילו כשחלפה הקללה ופינתה את מקומה לברכת הפריון - "וואתם הרי ישראל עֲנַפְּכֶם וַתִּתְּנוּ וַפְּרִיְכֶם תִּשְׂאוּ לעמי ישראל כי קרבו לבוא" (יחזקאל ל"ו, ח) - כשארץ-ישראל מתחילה לתת את פריה בעין יפה, זה הסימן המובהק לגאולה, 'קץ מגולה'.

ג. 'ברכת השנים' וברכת 'קבוץ גלויות'

הגמרא במגילה מבררת את פשר סדרן של ברכות שמונה עשרה, ובתוך כך שואלת:

"ומה ראו לומר 'קבוץ גליות' לאחר 'ברכת השנים', דכתיב: 'ואתם הרי ישראל עֲנַפְּכֶם תִּתְּנוּ וּפְרִיְכֶם תִּשְׂאוּ לעמי ישראל כי קרבו לבוא' (יחזקאל ל"ו, ח')."
 ל"ו, ח')."

(י"ז, ע"ב)

רש"י: "אלמא קבוץ גליות בעת ברכת השנים היא". כשישנה 'ברכת השנים' אז מתקיים 'קבוץ גליות'; כשמתקיים 'ואתם הרי ישראל עֲנַפְּכֶם תִּתְּנוּ וּפְרִיְכֶם תִּשְׂאוּ לעמי ישראל כי קרבו לבוא' (יחזקאל ל"ו, ח'), דהיינו 'ברכת השנים' - אז ממשמש ובא קיבוץ הגליות, ישראל חוזרים לארצם, ומתנהל תהליך הגאולה.

"בפרק חלק מפורש דאין לך קץ מגולה מזה שנאמר 'ואתם הרי ישראל עֲנַפְּכֶם תִּתְּנוּ'"

(מהרש"א, שם)

כלומר: יש קשר בין ברכת 'קבוץ גליות' לברכה שלפניה 'ברכת השנים' - 'ברכת השנים' היא המפתח ל'קבוץ גליות'.
 ולמעשה קבע הרב זצ"ל בודאות:

"כן, אתחלתא דגאולה ודאי הולכת ומופיעה לפנינו. אמנם לא מהיום התחילה הופעה זו, רק מאז התחיל הקץ המגולה להגלות, מעת אשר הרי ישראל החלו לעשות ענפים ולשאת פרי לעם ישראל אשר קרבו לבא, התחילה אתחלתא זו".

(אגרות הראי"ה, ח"ג, אגרת תתע"א)

דברים אלו נכתבו לפני שמונים וחמש שנה, וכבר בשלב המוקדם הוא קבע הרב זצ"ל כי כמה עשרות שנים לפני התחילה 'אתחלתא דגאולה' - מאז החל הקץ המגולה להגלות, יהודים חזרו לארץ וארץ-ישראל החלה להבנות ולתת את פירותיה בעין יפה.